
UNELE ASPECTE ISTORIOGRAFICE PRIVIND ACTIVITATEA COMERCIALĂ A GENOVEZILOR LA EST DE CARPAȚI ȘI LA GURILE DUNĂRII (sfârșitul sec. al XIII-lea - prima jumătate a sec. al XIV-lea)

Silvia Barcaru

În a doua jumătate a secolului al XIII-lea, progresul economic din spațiul est-carpatic, de rând cu evoluția politică a societății locale, a dus la constituirea și consolidarea statului românesc Țara Moldovei. Traversarea teritoriilor acestuia de căile comerciale ce legau Europa Centrală și Marea Baltică de Dunărea de Jos și Marea Neagră, au creat condiții prielnice pentru activizarea relațiilor social-economice ale populației din spațiul est-carpatic.

Comerțul mediteranean, în virtutea unor factori politici și militari, care s-au succedat vertiginos (cuceririle mongole în Extremul Orient și în Europa de Est, controlul căilor comerciale de pe Marele Drum al Mătăsii și luptele cruciaților în Orientul Apropiat), s-a extins treptat cuprinzând Marea Neagră cu regiunile limitrofe, angrenând tot mai mult în relațiile internaționale, economice și politice, și regiunile de la est și sud de Carpați, locuite de români.

În acest articol vom aborda unele aspecte istoriografice ce țin în special de activitatea comerțului și emporiilor genoveze. S-a constatat că apariția și evoluția coloniilor genoveze de la Dunărea de Jos a fost determinată de nivelul de dezvoltare economică al comunităților românești din spațiul est-carpatic. Aprecierea relativ târzie a rolului de netăgăduit al factorului economic pentru dezvoltarea societății medievale timpurii românești se poate explica prin lipsa de atenție cuvenită și dezvoltarea mult prea lentă a cercetărilor de istorie economică atât pe plan general european, cât și în istoriografia românească. Totuși, este necesar să menționăm că în istoriografia românească nu au lipsit preocupările de istorie economică. Anumite cercetări și studii în acest sens au apărut deja în scrierile istoricilor pașoptiști și ale generației următoare (N. Bălcescu, M. Kogălniceanu ș.a.).

Cele mai importante lucrări, bazate pe studii ale unor documente de arhivă din Europa Occidentală, au apărut la sfârșitul secolului al XIX-lea și la începutul secolului următor. Putem menționa,

în primul rând, lucrările marilor reprezentanți ai istoriografiei românești A. D. Xenopol, Nicolae Iorga, Ion Nistor, Nicolae Bănescu, Gheorghe I. Brătianu ș.a.

În dezvoltarea acestui domeniu al cercetării istorice, un loc însemnat, pe măsura îmbogățirii bazei documentare prin noi descoperiri în arhivele și bibliotecile din Europa de Vest, a ocupat problema schimbului intern și internațional de produse care a cunoscut un avânt deosebit în perioada primelor secole ale mileniului al II-lea. Încă de la sfârșitul secolului al XIX-lea, cercetătorii români au descoperit în arhivele italiene și au publicat importante documente privind comerțul internațional. Este vorba în special de *registrele notariale de la Pera și Caffa* datate cu sfârșitul secolului al XIII-lea și prima jumătate a secolului al XIV-lea. Aceste registre conțin informații inedite despre activitatea comerțului genovez de la Constantinopol, din Crimeea și de la Dunărea de Jos (Câmpina 1973, 98-135).

Unul dintre primii cercetători care au inclus în circuitul științific materiale privind activitatea genovezilor la Chilia și Cetatea Albă a fost Nicolae Iorga. Lucrarea sa *Studii istorice asupra Chiliei și Cetății Albe*, publicată în 1899, este considerată și astăzi un important punct de pornire în istoriografia europeană și românească privind cercetarea relațiilor comerciale și economice ale orașelor medievale din Europa Centrală și de Sud-Est. N. Iorga a subliniat faptul că deja în a doua jumătate a secolului al XIII-lea Chilia și Cetatea Albă intraseră în orbita intereselor negustorilor genovezi din republicile italiene (Panaitescu 1994, 263).

Ion Nistor, bazându-se pe culegerile de documente apărute în Vest, publică în limba germană câteva studii importante dedicate comerțului și relațiilor economice din perioada respectivă. Autorul analizează activitatea genovezilor la Chilia și Cetatea Albă, care cumpără și vând cereale din regiunile de la est de Carpați.

Un alt mare istoric, A.D. Xenopol, analizează tratatul florentinului Balduin Pegolotti *Pratica dela mercatura* în care acesta apreciază, pe la 1335, calitatea înaltă a grânelor de la Cetatea Albă și Chilia, dar și rivalitatea dintre genovezi și venețieni pentru cerealele românești (Panaiteșcu 1994, 263).

Remarcabilă este și teza de doctorat a lui Gheorghe I. Brătianu elaborată la Sorbona și editată în 1929 cu titlul *Recherches sur le commerce genois dans la Mer Noire au XIII-e siècle*. Autorul studiază expansiunea maritimă a genovezilor în Levant; întemeierea stabilimentelor republicii ligure la Constantinopol; descrie etapele rivalității economice în Mediterană și Marea Neagră, inclusiv la Nistru și Dunărea de Jos, a celor două republici maritime italiene. Actele editate de Gh.I. Brătianu sunt documente private în care au fost înregistrate tranzacțiile zilnice, operațiile de schimb, investițiile comerciale, vânzările de mărfuri, de sclavi, închirierile de nave ș.a. (Alexandrescu-Dersca Bulgaru 1988, 126-137).

Printre alte multiple probleme Gh.I. Brătianu a examinat aceste documente și materiale publicate în studiile sale prin prisma relațiilor negustorilor italieni cu comunitățile de la Dunărea de Jos, evidențiind în special comerțul genovezilor la Vicina și la Cetatea Albă. Totodată, autorul a analizat multilateral și cu competență aspectul juridic, dreptul privat și dreptul comercial din a doua jumătate a secolului al XIII-lea și prima jumătate a secolului al XIV-lea.

Documentele reprezintă, în forme multiple și variate, viața economică și socială a contoarelor genoveze începând cu sfârșitul secolului al XIII-lea, și relațiile acestora cu regiunile de la est de Carpați. De asemenea, ele demonstrează și spiritul de inițiativă al genovezilor în procesul tranzacțiilor comerciale (Alexandrescu-Dersca Bulgaru 1988, 121-139).

În spațiul de la gurile Dunării și Nistrul de Jos transportul produselor și al mărfurilor, care circula pe diferite ramificații ale Marelui Drum al Mătășii ce legau Orientul și Occidentul, se realiza prin intermediul orașelor portuare dunărene Vicina, Chilia, Licostomo și Cetatea Albă (Iosipescu, 1982, 265-282; Полевой 1988, 7-22; Manolescu 1990, 548-551; Spinei 1993, 171-234; Коновалова 1994, 108-125; Gorodenco 2003, 336-346; Papacostea 2006, 21-49). În continuare căile terestre traversau în diagonală spațiul est-carpatic pentru

a ajunge la Lwow, iar de aici spre Europa Centrală și spre orașele hanseatice de la Marea Baltică.

Aflate, în funcție de vicisitudinile politice de la Dunărea de Jos, aceste orașe erau sub dominația politică, mai mult sau mai puțin efectivă, a bizantinilor sau a tătarilor, și economică, a genovezilor. Activitatea comercială dominatoare sau bazele întemeierii domeniului colonial comercial al genovezilor în acest spațiu s-a datorat tratatului încheiat între Michail Paleologul și genovezi, la Nymphaion, încă în martie 1261, în urma alianței cu Imperiul de la Niceea, prin care, în domeniul comercial, genovezilor le era atribuit dreptul de a face comerț în întregul Imperiu Bizantin, inclusiv în Marea Neagră (Iorga 1899, 42-45). Totodată, tratatul prevedea ca autoritățile bizantine „să nu îngăduie să facă negoț în Marea cea Mare (Marea Neagră) nici unui latin, cu excepția genovezilor și pisanilor... și nici să facă vreo pagubă genovezilor la intrarea în Marea cea Mare sau la ieșire, cu sau fără mărfuri; ei pot să meargă liber și, întorcându-se să revină, scutiți de orice taxă comercială...” (Manolescu 1976, 162).

Astfel, în aceste condiții genovezii au pătruns la sfârșitul secolului al XIII-lea, tot mai insistent în Pont, întemeindu-și colonii comerciale pe litoralul nordic, în Crimeea, cu centrul la Caffa, precum și în zona care mai mult ne interesează pe noi – pe litoralul vestic la Cetatea Albă și la Dunărea de Jos – la Vicina, apoi la Chilia și la Licostomo. (Papacostea 2006, 21-49).

Datorită mijloacelor comerciale și a flotei, negustorii italieni au exercitat, începând cu a doua jumătate a secolului al XIII-lea, o incontestabilă supremație navală și comercială la est de Carpați. De altfel amploarea negoțului cu grâne de exemplu, realizat și controlat în totalitate de genovezi în orașele portuare de la Dunărea de Jos se oglindește în cartularul notarului Antonio di Ponso din Chilia din anii 1360-1361. În acești ani, „pe canelele din Chilia unde corăbiile sunt încărcate cu grâu”, la Licostomo sau încă la Vicina, au fost colectate, comercializate sau transportate pe 28 de nave circa 904 tone de cereale, porturile de destinație fiind: Pera (genoveză) și Constantinopol, Mesembria, Sozopol și Gatopol pe litoralul bulgar actual, Famagusta din insula Cipru, Genova (Manolescu 1990, 549-551).

În general Chilia avea o importanță strategică deosebită, fiind pe drept considerată cetatea domi-

nantă a gurilor Dunării. La sfârșitul secolului al XIII-lea și începutul secolului al XIV-lea, Chilia este amintită în documente ca important centru al tranzacțiilor comerciale ale negustorilor genovezi. Puterea comercială deosebită de care dispune așezarea în perioada respectivă, îi permitea să emită monedă proprie, cunoscută sub numele de *asperi Conii argenti et spendibibes de Chilia* – asperi de argint de Chilia – buni și cu putere de circulație (Iorga 1899, 38-59).

De asemenea, actele notarului Antonio di Ponzo, instrumentate la Chilia între 27 noiembrie 1360 și 12 mai 1361, demonstrează și importanța comerțului comptuarului de la Chilia care exporta la Pera, la Constantinopol, la Genova și în alte regiuni grâu, miere, ceară, piei, blănuri, sare, vin ș.a. În baza acestor documente s-a calculat că operațiile comerciale încheiate la Chilia între 8 martie și 12 mai 1361 se ridicau la 7 770 hiperperi, ceea ce ar face 30.000 hiperperi pe an, după calculele cercetătorului francez M. Balard. S-ar putea întâmpla ca în realitate această cifră de afaceri a coloniei Chilia să fi fost mult mai mare. Despre aceasta ne face să credem mențiunea lui Antonio di Ponzo care menționează în documentele sale încă un notar, pe Barnabo di Carpino (Balbi 1977, 63-88; Iliescu 1974, 284-291).

Mai târziu Chilia devine unul din puternicile centre economice și administrative situate la intersecția unor mari drumuri comerciale.

La sfârșitul secolului al XIII-lea și începutul secolului al XIV-lea, Vicina, o altă colonie genoveză, a constituit un punct de sprijin esențial care a asigurat desfășurarea activității comerciale a genovezilor la Gurile Dunării.

Cartularul notarului perot Gabriele di Predono atestă schimburile comerciale și operațiile bănești efectuate între Pera, Caffa și Vicina între 27 iunie și 7 octombrie 1281. Prin contractele de comandită și de schimb erau încredințați unor negustori sau intermediari, spre a fi duși la Vicina, bani pentru cumpărare de produse sau pentru operații financiare, precum și mărfuri – postavuri, țesături, bumbac, in sau mătase ș.a., pentru a fi vândute sau schimbate cu alte produse locale sau de tranzit (Câmpina 1973, 99-135).

Valoarea banilor și a mărfurilor cu destinația Vicina se ridică la 3 421 hiperperi, reprezentând circa 20 % din valoarea totală de 17 096 hiperperi a

contractelor de comandită și schimb, redactate la Pera în 1281 și păstrate, cu destinația Vicina, Caffa și alte porturi din Crimeea, Imperiul Bizantin și Genova (Bănescu 1931, 32-38).

De asemenea importul mărfurilor la Vicina necesita și un export al produselor economiei agrare locale, impus de echilibrarea balanței schimbului, de înapoierea cu încărcătură a navelor și de necesitățile de produse alimentare ale piețelor din Pera, constantinopolitană și mediteraneană. Însă, mențiunile directe ale acestui transport sunt foarte rare. Astfel, la data de 6 octombrie 1281 Francesco di Multedo recunoștea că a primit la Vicina de la Bergognino Bravo cinci cântare și o turtă de ceară, în total 238,726 kg, încărcate pe nava „Squarzafica”, „*pro portandis Januam*” (Manolescu 1976, 172).

Cercetările istorice au permis pe parcursul secolului XX să identifice suficiente materiale documentare privind evoluția comunităților umane din spațiul est-carpatic, inclusiv din regiunile din sud-estul Moldovei. Aici un rol important în evoluția problematicii de care suntem preocupați l-a avut și Cetatea Albă. Orașul este unul dintre cele mai importante și cele mai vechi din regiune. Prin poziția pe care o ocupă la vărsarea Nistrului în Marea Neagră, Cetatea Albă s-a bucurat de o cercetare atentă dar și de o notorietate excepțională. Menționarea sa frecventă în izvoarele scrise și cartografice, începând mai cu seamă din a doua jumătate a secolului al XIII-lea evocă importanța sa în calitate de debarcau al comerțului internațional la Marea Neagră. În secolele XIII-XIV în izvoarele cartografice italiene Cetatea Albă apare sub denumirile *Maurocastro*, *Malvocastro*, *Maocastro*, iar în cele bizantine se preferă numele *Asprocastron* (Pascu et al. 2001, 516-517).

Oraș portuar și centru comercial genovez, Cetatea Albă, dispunea de importante construcții necesare navigației și negoțului. Comerțul maritim al Cetății Albe era efectuat de nave locale și străine. Genovezii asigurau la Maurocastrum (Cetatea Albă) schimbul între produsele orientale și cele de proveniență din interiorul continentului european. Ei au alcătuit aici o comunitate autonomă, aveau chiar o vamă proprie a negustorilor lor. În faimosul manual de comerț al florentinului Francesco Balducci Pegolotti, redactat către 1321-1329, este menționat „grâul de Cetatea Albă” (*Grano da Maocastro*), fără doar și poate marfa

care i-a atras cel mai mult pe neguțătorii genovezi în acest punct (Andreescu 2000, 57-77).

Existența unor colonii genoveze de la sfârșitul secolului al XIII-lea - începutul celui următor, la gurile Dunării și la Nistrul de Jos, unele dintre care bat monede, cunoscute în circuitul științific cu numele de genovezo-tătare, ne este demonstrată și de cercetările numismatice care aduc o informație bogată privind activitatea negustorilor genovezi în regiunea investigată de noi.

Datorită descoperirilor arheologice efectuate la nordul gurilor Dunării au fost găsite piese care alcătuiesc câteva grupuri de monede distincte, atât după frecvența descoperirilor cât și din punctul de vedere al derulării unor evenimente politice din regiune, care erau folosite de către negustori italieni genovezi.

Unul dintre aceste *grupuri*, care este destul de numeros, îl alcătuiesc monedele bătute de Nogai la Isaccea, în ultimele două decenii ale secolului al XIII-lea (perioada 1285/1286-1299/1300) sau emise în monetăria lui Nogai și Jöga, tot la Isaccea în intervalul de timp 1298/1300/1301. Cele mai multe monede au fost descoperite în componența unor *tezaur*e la Cetatea Albă (Федоров-Давыдов 1960, 132; Булатович 1986, 117-120), Oțeleni/Vaslui (Iliescu 1964, 363-407), Prăjești/Bacău (Iliescu 1977, 165), Inești/Telenești (Boldureanu 2008, 357), dar și *izolat*, cum ar fi cele de la Coroteni/Vrancea (Oberländer-Târnoveanu 1985, 586), Hlincea/Iași (Iliescu 1960, 269), Părtești de Sus/Suceava (Iliescu 1960, 268-269), Costești/Ialoveni (Nicolae 2006, 8; Boldureanu 2008, 357), Brăila (Câdea 1995, 137-138), într-o localitate necunoscută din jud. Vrancea (Oberländer-Târnoveanu 1985, 586) și în zona Bârladului. Toate aceste monede ajung să circule de la Dunărea de Jos până la Azac/Azov (Tana) (Фомичев 1981, 219-241) și pe insula Berezani (Болотенко 1960, 38-46).

Examinând monedele de la Costești, Eugen Nicolae crede că ele sunt bătute într-o monetărie din Crimeea (Nicolae 2006, 8)¹ și doar cele de tip Costești-Gârla, de la mijlocul secolului al XIV-lea, pot fi considerate emisiuni originale, aparținând unei autorități locale (Nicolae 2005, 92).

¹ Comunicare în cadrul Simpozionului de Numismatică, organizat cu ocazia jubileului Institutului de Arheologie „Vasile Pârvan” (1956-2006), Chișinău, 30 noiembrie - 2 decembrie 2006.

Este important să menționăm că pe monedele de la Costești, ca și pe cele de la Isaccea, este ornamentată imaginea vulturului bicefal. Eugen Nicolae, autorul cercetării colecției numismatice a orașului Hoardei de Aur de pe Botna, consideră că este posibilă producerea locală a imitațiilor de tip vultur bicefal, ca și a celor de tip cu rozetă (Nicolae 2005, 93).

Un alt *grup* este format de monedele din primele decenii ale secolului al XIV-lea și de la mijlocul acestuia, care au fost descoperite în componența unor *tezaur*e sau izolat, la Săseni (Нудельман 1976, 96-97; Nicolae 2007, 183-210) și Lozova (Strășeni) (Нудельман 1975, 97), Orheiul Vechi (Nicolae 2005, 10), Costești/Ialoveni (Полевой 1969, 146-161; Nicolae 2005, 89-104), Cetatea Albă (Федоров-Давыдов 1960, 132; Булатович 1986, 117-120), Bosia/Iași, Oancea/Galați, Sărata Galbenă/Hâncești, Căzănești/Telenești etc. Unele dintre ele, de la Cetatea Albă, Costești, Orheiul Vechi și Lozova, prezintă emisiuni ale unor autorități locale (Nicolae 2006, 7-8).

Importante pentru înțelegerea intensității schimburilor comerciale și a volumului de mărfuri aflate în circuit sunt barele și lingourile de argint care purtau denumirea de *saum* (*sommo*). Unele dintre acestea au fost descoperite la Prăjești/Bacău (Iliescu, Țarlungă 1992, 247-254) în cadrul unui *tezur*, altele au fost găsite în 1985 la Buruiești/Neamț; de asemenea câteva lingouri au fost descoperite în 2004 la Orheiul Vechi (Boldureanu 2007, 32-33); toate erau atribuite perioadei de la sfârșitul secolului al XIII-lea - prima jumătate a secolului al XIV-lea.

În legătură cu tranzacțiile comerciale care aveau loc în regiunea investigată de noi se află și monedele provenind din regiuni mai îndepărtate. Dintre acestea menționăm monede armenesti din bronz și argint bătute la Sis, în Cilicia, de regii Armeniei Mici Hetum I (1226-1270) și Hetum II (1289-1294, 1295-1296, 1299-1305) dar și moneda emisă de hanul Abu-Said (1316-1335) din dinastia Hulaguizilor din Persia, toate descoperite la Cetatea Albă (Spinei 1993, 198).

Așadar, constatăm circulația unor monede genovezo-tătărești în spațiul de la nord de gurile Dunării care au o arie largă geografică și cronologică de răspândire (începând cu sfârșitul secolului al XIII-lea), monede care pătrund în regiune din monetăria situate la Dunăre sau în Crimeea, regiuni aflate sub protecția hanilor mongoli. În opinia lui

Victor Spinei, încă din vremea lui Berke s-a impus în cadrul tranzacțiilor comerciale moneda bătută de hani (Spinei 1993, 198), după care acestea au fost acceptate și de negustorii italieni, inclusiv de cei genovezi de la gurile Dunării. Totodată, manifestările de independență ale noionului Nogai de la sfârșitul secolului al XIII-lea au dus la apariția unei monetații la Vicina (Oberländer-Târnoveanu 1997, 116) și la Isaccea (Oberländer-Târnoveanu 1981, 97), aflată sub auspiciile acestuia.

Lucrările istoricilor români și occidentali, care au contribuit minuțios la lărgirea bazei documentarea privind activitatea genovezilor la Dunărea de Jos, au permis reconstituirea și analiza materialelor incluse în circuitul științific din ultimele decenii. Conform opiniilor exprimate de cercetători s-a ajuns la concluzia că pentru o anumită perioadă de timp spațiul est-carpatic și cel de la nord de

gurile Dunării a fost legat indubitabil de evoluția marilor imperii din răsărit – Imperiul Bizantin și Hoarda de Aur. În calitate de intermediari în comerțul maritim și terestru, ce lega Occidentul și Orientul, erau anume coloniile genoveze de la gurile Dunării și de la Nistrul de Jos, printre care am menționat – Chilia, Vicina, Cetatea Albă ș.a., care prin prezența lor au impulsivat evoluția social-economică a regiunii est-carpatică, dinamizând și procesele politice ale comunităților locale românești de la sfârșitul secolului al XIII-lea și prima jumătate a secolului următor.

Participarea directă sau indirectă a genovezilor a fost un factor decisiv atât în ceea ce privește deschiderea celor două drumuri continentale care legau Marea Neagră cu centrele urbane cele mai însemnate ale Europei Centrale, cât și sub raportul asigurării funcționării și exploatații lor intensive.

Bibliografie

- Alexandrescu-Dersca Bulgaru 1988:** M.M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru, Gh. I. Brătianu, istoric al expansiunii genoveze la Marea Neagră. In: *Confluente istoriografice românești și europene. 90 de ani de la nașterea istoricului Gheorghe I. Brătianu*, coord. V. Spinei (Iași 1988), 121-139.
- Andreescu 2000:** Șt. Andreescu, Note despre Cetatea Albă. In: *Studii și materiale de Istorie Medie*, vol. XVIII, 2000, 57-77.
- Balbi 1977:** G.P. Balbi, Gli studi genovesi sulle colonie del Mar Nero. In: *Genovezii la Marea Neagră în secolele XIII–XIV. Colocviul româno-italian* (București 1977), 63-88.
- Boldureanu 2007:** A. Boldureanu, Din nou despre tezaurul de lingouri descoperit la Orheiul Vechi. In: *Sesiunea științifică a MNAIM (ediția a XVII-a)*, 18-19 octombrie. Rezumatele comunicărilor (Chișinău 2007), 32-33.
- Boldureanu 2008:** A. Boldureanu, *Cronica descoperirilor monetare (II)*. Tyragetia s.n. 1, II (XVII), 2008.
- Brătianu 1988:** Gh. I. Brătianu, *Marea Neagră. De la origini până la cucerirea otomană*, ed. îngrijită, studiu introductiv, note și bibliografie de Victor Spinei, vol. II (București 1988), 123-125.
- Câmpina 1973:** B. Câmpina, Despre rolul genovezilor la gurile Dunării. In: *Scrieri istorice*, vol. I (București 1973), 98-135.
- Cândea 1995:** I. Căndea, Brăila. Origini și evoluție până la jumătatea secolului al XVI-lea (Brăila 1995).
- Ciocâltan 1998:** V. Ciocâltan, *Mongolii și Marea Neagră în secolele XIII–XIV, contribuția cinghizhanizilor la transformarea bazinului pontic în placă turnantă a comerțului euro-asiatic* (București 1998).
- Gorodenco 2003:** A. Gorodenco, Pulsul drumurilor comerciale și circulația monetară din teritoriile nord-est pontice la finele secolului XIII - secolul XIV (studiu preliminar). In: *Interferențe cultural-cronologice în spațiul nord-pontic* (Chișinău 2003), 336-346.
- Iliescu 1960:** O. Iliescu, Monede tătarești din secolele XIII-XV, găsite pe teritoriul Republicii Populare Române. SCN 3, 1960, 255-262.
- Iliescu 1962-1963:** O. Iliescu, Monede din tezaurul feudal timpuriu descoperit la Oțeleni (raionul Huși, reg. Iași). ArhMold 2-3, 1962-1963, 367-407.
- Iliescu 1971:** O. Iliescu, Emisiuni monetare ale orașelor medievale de la Dunărea de Jos. Peuce 2, 1971, 261-266.
- Iliescu 1974:** O. Iliescu, Chilia în secolul al XIV-lea. In: *Sub semnul lui Clio. Omagiu acad. prof. Ștefan Pascu* (Cluj 1974), 284-291.
- Iliescu 1977:** O. Iliescu, La monnaie genoise dans les pays roumains aux XIII-XV siècles. In: *Genovezii la Marea Neagră în secolele XIII-XIV. Colocviul româno-italian* (București 1977), 155-171.
- Iliescu, Țarălungă 1992:** O. Iliescu, P. Țarălungă, Un tezaur de la sfârșitul secolului al XIII-lea descoperit la Prăjești, (jud. Bacău). Carpica 23, 1992, 247-254.
- Iorga 1897:** Documente genoveze și venețiene publicate de Nicolae Iorga. In: *Acte și fragmente cu privire la istoria românilor* (București 1897).

- Iorga 1899:** N. Iorga, Studii istorice asupra Chilieii și Cetății Albe (București 1899).
- Iosipescu 1982:** S. Iosipescu, Drumuri comerciale în Europa Centrală și Sud-Estică și însemnătatea lor politică (secolele XIV-XVI). In: Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A.D. Xenopol”, XIX (Iași 1982), 265-282.
- Manolescu 1976:** R. Manolescu (coordonator), Orașul medieval. Culegere de texte (București 1976).
- Manolescu 1990:** R. Manolescu, Mișcarea comunală în Europa Apuseană în secolele X-XIII. Revista istorică s.n. 2, tom. 1, 1990.
- Nicolae 2005:** E. Nicolae, Monede de tip Costești-Gârla. In: Simpozion de numismatică dedicat centenarului societății numismatice române (1903-2003), Chișinău, 26-28 noiembrie 2003 (București 2005).
- Nicolae 2006:** E. Nicolae, Considerații privind începuturile așezării medievale urbane de la Costești, raionul Ialoveni, în lumina descoperirilor monetare. In: Simpozion de numismatică organizat cu ocazia jubileului Institutului de Arheologie „Vasile Pârvan” (1952-2006). Programul și rezumatele comunicărilor, Chișinău 30 noiembrie - 2 decembrie (București 2006).
- Nicolae 2007:** E. Nicolae, Monedele tătarești din tezaurul de la Săseni, raionul Călărași, Republica Moldova. In: Simpozion de numismatică organizat cu ocazia comemorării Sfântului Ștefan cel Mare, Domn al Moldovei (1504-2004), Chișinău, 29 septembrie - 2 octombrie 2004 (București 2007), 183-210.
- Oberländer-Târnoveanu 1981:** E. Oberländer-Târnoveanu, I. Oberländer-Târnoveanu, Contribuții la studiul emisiunilor monetare și al formațiunilor politice din zona gurilor Dunării în secolele XIII-XIV. SCIVA 1, 32, 1981, 90-93.
- Oberländer-Târnoveanu 1985:** E. Oberländer-Târnoveanu, Documente numismatice privind relațiile spațiului est-carpatic cu zona gurilor Dunării în secolele XIII-XIV. In: Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol”, XXII (Iași 1985), 585-590.
- Oberländer-Târnoveanu 1997:** E. Oberländer-Târnoveanu, Începuturile prezenței tătarilor în zona gurilor Dunării în lumina documentelor numismatice. In: Originea tătarilor. Locul lor în România și în lumea turcă (București 1997), 93-128.
- Panaiteșcu 1994:** P.P. Panaiteșcu, Interpretări românești. Studii de Istorie Economică și Socială (București 1994).
- Papacostea 2006:** Ș. Papacostea, Genovezii în Marea Neagră (1261-1453). Metamorfozele unei hegemonii. In: Marea Neagră. Puteri maritime – Puteri terestre (sec. XIII-XVIII) (București 2006), 21-49.
- Pascu et al. 2001:** Șt. Pascu, C. Cihodaru, M.D. Matei, P.I. Panait, Situația etno-demografică și habitatul din spațiul carpato-dunăreano-pontic: satele, târgurile, orașele, cetățile. In: Istoria românilor, vol. III (București 2001), 516-534.
- Spinei 1993:** V. Spinei, Comerțul și geneza orașelor din sud-estul Moldovei (secolele XIII - XIV). In: Analele Brăilei. Serie nouă, an 1, nr. 1 (Brăila 1993), 171-234.
- Spinei 1994:** V. Spinei, Moldova în secolele XI-XIV (Chișinău 1994).
- Ștefănescu 2001:** Șt. Ștefănescu, Consolidarea poziției politice a Țărilor Române până la mijlocul secolului al XV-lea. In: Istoria Românilor, IV. De la universalitatea creștină către Europa „Patriilor” (București 2001).
- Булатович 1986:** С.А. Булатович, Джучидские монеты из Белгород-Днестровского. В: А.А. Кравченко, Средневековый Белгород на Днестре (конец XIII-XIV в.) (Киев 1986).
- Карпов 1990:** С.П. Карпов, Итальянские морские республики и южное Причерноморье в XIII – XV вв.: проблемы торговли (Москва 1990), 44-45.
- Коновалова 1994:** И.Г. Коновалова, Вывоз зерна из портов Северо-Западного Причерноморья в XIV в. и его значение для экономическою развития региона. В сб.: Evul mediu timpuriu în Moldova (Probleme de istoriografie și istorie urbană) (Chișinău 1994), 108-125.
- Нудельман 1975:** А.А. Нудельман, К вопросу о составе денежного обращения в Молдавии в XIV - начале XVI вв. В сб.: Карпато-Дунайские земли в средние века (Кишинев 1975), 94-116.
- Нудельман 1976:** А.А. Нудельман, Топография кладов и находок единичных монет. Археологическая карта Молдавской ССР, вып. 8 (Кишинев 1976).
- Полевой 1969:** Л.Л. Полевой, Монеты из раскопок и сборов на поселении Костешты-Гырля (1946-1959 гг.). В сб.: Далекое прошлое Молдавии (Кишинев 1969), 146-161.
- Полевой 1988:** Л.Л. Полевой, Международная черноморская торговля и социально-экономическое развитие Днестровско-Карпатских земель во второй половине XIII - XIV вв. (по материалам истории товарно-денежного обращения). В сб.: Социально-экономическая и политическая история Молдавии периода феодализма (Кишинев 1988), 7-22.
- Федоров-Давыдов 1960:** Г.А. Федоров-Давыдов, Клады джучидских монет, основные периоды развития денежного обращения в Золотой Орде. Нумизматика и эпиграфика 1, 1960.
- Фомичов 1981:** Н.М. Фомичов, Джучидские монеты из Азова. СА 1, 1981, 219-241.

Some historiographic aspects regarding the commercial activity of Genoese east of Carpathians and Danube mouth (end of 13th- first half of 14th centuries)

Abstract

The activity of Romanian and occidental historians, who had greatly contributed to the enlargement of the documentary base regarding the activity of Genoese east of Carpathians, enabled the reconstruction and analysis of materials which have been included into the scientific circuit in the last decades. The researchers have reached the conclusion that for a certain period of time the east-Carpathian space and the territory north of Danube mouth was indisputably connected with the evolution of big oriental empires - the Byzantine Empire and the Golden Hoard. The Genoese colonies from the mouth of Danube and Lower Dniester worked as intermediaries of maritime and terrestrial commerce, connecting the Occident with the Orient, among which were – Chilia, Vicina, Licostomo Cetatea Albă etc, which by their vicinity accelerated the social-economical evolution of east-Carpathian region, stimulating the political processes of local Romanian communities at the end of 13th - first half of 14th centuries.

Некоторые историографические аспекты о коммерческой деятельности генуэзцев в восточных Карпатах и в зоне устья Дуная (конец XIII - первая половина XIV вв.)

Резюме

Исследования румынских и западных историков содействовали детальному определению документальной базы касающейся деятельности генуэзцев в зоне Восточных Карпат и устье Дуная, что позволило восполнить и проанализировать материалы, введенные в научный оборот в последние два десятилетия. На основании этих исследований был сделан вывод о том, что в определенный период Восточные Карпаты и территория к северу от устья Дуная находились под влиянием восточных империй - Византийской и Золотой Орды. В тоже время, в качестве посредника в морской и сухопутной торговле связывающие Запад и Восток, действовали генуэзские колонии, расположенные в устье Дуная и в Нижнем Поднестровье. Среди таких колоний, можно отметить Килию, Висцину, Ликостомо, Четата Албэ (Белая Крепость) и др., которые своей деятельностью стимулировали социально-экономическое развитие Восточно-Карпатского региона. Также, благодаря этой деятельности, в конце XIII - первой половины XIV вв., политические процессы в местном румынском сообществе были значительно изменены.

15.04.2010

Silvia Barcaru, Muzeul Național de Arheologie și Istorie a Moldovei, str. 31 August, 121-A, MD-2012 Chișinău, Republica Moldova, e-mail: silvia.barcaru@gmail.com

